

Prioriteti u oblasti ljudskih prava za 2000. godinu

Preporuke Upravnog odbora organizacija koje se bave pitanjima ljudskih prava Radnoj grupi za zaštitu ljudskih prava

Ovim dokumentom Upravnog odbora organizacija koja se bave pitanjima ljudskih prava (HRSB), u koji ulaze predstavnici OHR-a, UNHCR-a, OSCE-a, OHCHR-a, UNMIBH-a i Vijeca Evrope, predlažu se prioriteti za 2000. godinu na pregled i usvajanje od strane Radne grupe za zaštitu ljudskih prava (Human Rights Task Force – HRTF). Predloženi prioriteti predstavljaju rezultat detaljnih konsultacija izvršenih kroz Centar za koordinaciju u oblasti ljudskih prava (Human Rights Coordination Centre – HRCC) sa koordinacionim grupama iz oblasti zaštite ljudskih prava, regionalnim radnim grupama i nevladinim organizacijama iz BiH.

Ovim dokumentom se koncizno odredjuju prioriteti za najkritičnije oblasti u 2000. godini. U vezi dodatnih materijala ili detalja u pogledu opsega ovih prioriteta, pogledati tri popratna dokumenta objedinjena od strane HRCC-a u sklopu Procesu HRTF-a, kojima se elaboriraju dole navedeni prioriteti: *Popratni dokument #1: Procjena i prioriteti Koordinacionih grupa HRSB-a; Popratni dokument #2: Procjena i prioriteti Regionalnih Radnih grupa za zaštitu ljudskih prava; i Popratni document #3: Procjena i prioriteti nevladinih organizacija iz BiH.*

Uvod

Nakon četiri godine međunarodnog angazmana u Bosni i Hercegovini, najozbiljnije prijetnje fizičkoj sigurnosti su eliminisane. Nastavlja se, međutim, sa političkim opstrukcijama u skoro svakoj sferi, što dovodi do ozbiljno

reducirane sveukupne sigurnosti mnogih obicnih gradjana. Proces unaprijedjenja ljudskih prava se nalazi na kriticnoj tacki obnavljanje napora i energije se mora usmjeriti ka onim pitanjima na kojima se mogu postici opipljivi rezultati i koja ce biti znacajna i dovesti do poboljsanja zivotnih uslova svih gradjana BiH.

Zajednica organizacija iz oblasti ljudskih prava mora djelovati združeno i nastupati odlucno, kao i uhvatiti se u kostac sa politickim opstrukcijama koje sprijecavaju primjenu sustinskih ljudskih prava na cjelokupnom teritoriju Bosne i Hercegovine. Zajednica mora nastaviti sa pružanjem pomoci u uspostavljanju pravnih okvira i struktura kojima se izgradjuje postivanje vladavine zakona. Nadalje, zajednica mora nastaviti sa jacanjem i obezbjedjivanjem mehanizama koji ce osigurati preuzimanje odgovornosti od strane domacih faktora za zastitu ljudskih prava, sto ce konacno dovesti do samoodrzivog mira.

Od sustinske je vaznosti eliminacija diskriminacije po bilo kojem nedozvoljenom osnovu. Gradjani BiH moraju ocekivati od svojih sluzbenika policije, sudstva ili upravnih organa da ih ne diskriminisu bez obzira na njihovu etnicku pripadnost, politicke stavove, vjeru ili pol. Svi dole navedeni prioriteti ce se provoditi u 2000. godini uzimajuci u obzir sadasnje oblike diskriminacije, i to sa ciljem njihovog konacnog uklanjanja.

Centralno pitanje u utvrdjivanju prioriteta za 2000. godinu mora biti oznacavanje i rijesavanje diskriminacije na osnovu polne pripadnosti. Clanovi HRSB-a su saglasni da obrate posebnu paznju na razvoj zakonodavstva i programa koji ce adekvatno uzeti u obzir potrebe i muskaraca i zena. Od sustinske je vaznosti da se kroz Koordinacionu grupu za jednakost polova u proces revizije zakonodavstva ukljuce strucnjaci za pitanja jednake zastupljenosti polova.

1. Odrziva buducnost u BiH: Istinska

pravda za sve

Svi građani BiH, bez obzira da li su ostali na jednom mjesto tokom rata, ili su interno raseljena lica ili povratnici, su suoceni sa nizom pravnih i politickih prepreka koje im pricinjavaju poteskoce u svakodnevnom zivotu. Pocevsi od povrata imovine, preko prijave boravka i dobijanja licne karte, upisa djece u skolu, zaposljavanja, pa sve do dobijanja penzija, ponovnog prikljucivanja struje, vode ili telefona – u svakom od ovih elemenata svakodnevnog zivota građani BiH se sukobljavaju sa maltretiranjem koje proizilazi iz zakona ili ponasanja organa vlasti. Ovo se narocito odnosi na povratnike, iz vecinskih ili manjinskih etnickih grupa, manjine koje su ostale i one koji su “politicki nepodobni”. U 1999. godini medjunarodna zajednica je poduzela korake kako bi se rijesilo svako od ovih medjusobno povezanih pitanja, s tim sto je samo u nekim slucajevima bila uspjesna, tako da je ostalo jos dosta posla u 2000. godini.

U oblasti povrata imovine, Visoki predstavnik je nametanjem vise od dvadeset zakona i Odluka uspostavio primarno zakonodavstvo kojim se osigurava pravo pojedinca na povrat imovine. Uklonjene su nedorecenosti u zakonu kojima su se prethodno sluzili opstrukcionisti kako bi ustvari uskratili pravo na povratak, cime se omogucilo preusmjeravanje paznje sa pitanja vezanih za mijenjanje zakonodavstva na samu implementaciju. Komisije koje identifikuju visestruke korisnike stanova i imovinske komisije su na cjelokupnom teritoriju BiH postigle pocetni uspjeh u nekim regijama, dok je ucesce policije u delozacijama poboljsalo implementaciju u Sarajevu i na nekim drugim mjestima. Medjutim, sagledavajuci cjelokupnu situaciju, mora se konstatovati da implementacija i dalje tece izrazito sporo, sa stopom izvršenih povrata stanova skoro manjom od 5% na teritoriju cijele BiH i cak sa jos nizom stopom u regijama sa vecinskim hrvatskim i srpskim stanovnistvom. Ovakvo stanje ozbiljno ugrozava mogucnosti za povratkom.

Povratak porodica sa djecom se jos vise ugrozava opstom diskriminacijom u sistemu obrazovanja. Osnovno i

srednjoskolsko obrazovanje je etnicki podijeljeno, a integracija se spriječava nacionalističkom retorikom na svim stranama. Mnoga djeca uče iz stranih udžbenika u kojima se nalaze krajnje uvredljivi tekstovi, a sirom zemlje se "skole" osnivaju po kućama posto se ne uspostavlja multietnički sistem obrazovanja. Uprkos odredjenim uspjesima u 1999. godini, kao sto su vazni koraci koji su poduzeti kako bi se uvredljivi materijali izbrisali iz udžbenika, zadatak u 2000. godini i poslije nje je ogroman: osigurati da se djeci sirom BiH ponudi ne samo kvalitetno obrazovanje, vec i obrazovanje koje ce razvijati dugorocno pomirenje i mogucnost odrzivog mira.

Slicno tome, posto se pojedinci i porodice vracaju ili nastavljaju zivjeti kao raseljena lica unutar Bosne i Hercegovine, pitanje njihove egzistencije njihovim zaposljavanjem ili, u odredjenim slucajevima, davanjem penzije postaje sve urgentnije. Jasno je da nedostatak mogucnosti za zaposljavanje predstavlja veliki izazov; diskriminacija u zaposljavanju na osnovu etnicke pripadnosti, politickih stavova ill pola produbljuje vec pomenuti otpor integraciji. Uprkos naporima organizacija za zastitu ljudskih prava, diskriminacija u vezi sa ponovnim sticanjem prava na penziju je i dalje predstavlja jednu od vecih prepreka mnogim gradjanima BiH. Ograniceeni pocetni uspjesi u 1999., kao sto su konceptualizacija "*Projekta za uslovljeno ulaganje*" (Conditional Investment Project), razvoj "*Pravicnih principa u zaposljavanju*" (Fair Employment Principles) na osnovu medjunarodnih primjera i stavljanje sveobuhvatne odredbe o nediskriminaciji u nedavno usvojenom *Federalnom Zakonu o radu* pružaju mogucnosti za rijesavanje pitanja diskriminacije u zaposljavanju. Sadasnji napori na spajanju penzionih fondova u Federaciji takodje daju razloga za nadu. Medjutim, imperativi u 2000. godini su jasni: moraju se odrediti prioriteti u zdruzenim naporima usmjerenim ka rijesavanju ovih pitanja, inace ograniceeni uspjeh postignut po pitanju povratka nakon rata nece biti odrziv.

Konacno, jedno od sustinskih pitanja za povratnike i one koji su ostali u svojoj kuci tokom rata jeste fizicka i psiholoska sigurnost. Hapsenje ratnih zlocinaca optuzenih od strane Haskog tribunala i podrška procesu ekshumacija je od sustinske vaznosti ne samo za promovisanje integracije, vec i za pomirenje. Saradnja lokalnih organa vlasti sa Tribunalom je i dalje slaba, a u vezi sa ekshumacijama je po pravilu dobra. Izazov u 2000. ce biti da se pomogne kako bi se osigurao napredak u oba procesa.

Prioriteti za 2000. godinu stoga se moraju odnositi na ova sustinska pitanja: osigurati Bosancima mogucnost da povrate svoje domove; osigurati provodjenje temeljite reforme i poboljsanja obrazovnog sistema; osigurati bolje perspektive za odrzivu egzistenciju svim Bosancima; te osigurati unapredjenje fizicke i psihicke sigurnosti kroz bolju drzavnu i entitetsku suradnja sa Medjunarodnim tribunalom za ratne zlocine. Kao sto je konkretnije objasnjeno dolje u tekstu, u ovo se moraju ukljuciti i kontinuirani naponi na rjesavanju administrativnih i pravnih prepreka povratku, koje i dalje postoje, bez obzira na te napore. Takodjer se moraju ukljuciti naponi da se osigura pristup osnovnoj zdravstvenoj zastiti i svakoj drugoj vrsti pomoci koja postoji, bez ikakve diskriminacije.

Prioritetni zadaci⁽¹⁾ :

1. Nastaviti sa naporima **da se osigura fizicka i psihicka sigurnost svih Bosanaca**, putem kontinuiranog angazmana na obuci i integraciji policije, neovisnoj istrazi o slucajevima kršenja ljudskih prava od strane lokalne policije, pomno pracenje odabranih istraga koje provodi lokalna policija, te nastaviti sa pružanjem podrške ekshumacijama i suradnji sa Tribunalom. (UNMIBH, OHR, OHCHR)
2. Ciljane politicke intervencije kako bi se osiguralo **provodjenje imovinskih zakona** u svrhu olaksavanja povratka raseljenih osoba. Kao dio ovoga, mora postojati

mehanizam koji ce davati preporuke za poduzimanje sankcija protiv zvanicnika koji obstruiraju provodjenje imovinskih zakona. (OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH)

3. **Otklanjanje administrativnih prepreka povratku**, putem: usvajanja i provodjenja drzavnih i entitetskih zakona o licnim kartama i prijavama boravka; politickih intervencija ciji je cilj omogucavanje jednakog pristupa javnim uslugama; te novi naponi da se omoguci pristup i priznavanje javnih dokumenata. (OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH, SFOR)
4. **Otklanjanje pravnih prepreka povratku**, putem: amandmana na Zakon o javnom redu i miru; usvajanje i provodjenje drzavnih i entitetskih zakona o izbjeglicama i raseljenim osobama; te provodjenje zakona o drzavljanstvu u BiH i RS, te usvajanje i provodjenje istih u Federaciji. (OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH, CoE)
5. Pokretanje i, ukoliko je neophodno, nametanje procesa koji ce voditi ka provodjenju zajednickog **okvirnog nastavnog plana i programa** u cijeloj BiH, sa ciljem uvođenja novog nastavnog plana i programa za skolsku godinu 2000./2001. Nastavak revizije i korekcije udzbenika, u sprezi sa stalnim interveniranjem, kako bi se osigurala etnicka integracija ucionica i pristup djece izbjeglica obrazovnim kapacitetima. ² (OHR, OSCE, UNHCR, CoE)
6. Nastaviti sa naporima **na smanjenju diskriminacije po svakom osnovu do koje dolazi pri zaposljavanju**, i to putem promoviranja "Pravicnih principa zaposljavanja" i provodjenja "Projekta uvjetovanog ulaganja". Revizija Zakona o radu RS je od sustinske vaznosti, kao i pracenje slucajeva diskriminacije u okviru procesa privatizacije. Potrebno je pojacati napore na ponovnom zaposljavanju osoba koje su bile u radnom odnosu prije sukoba. (OSCE, OHCHR, CoE)
7. Nastaviti sa naporima da se **penzionerima osigura ostvarivanje prava na osnovu penzionog osiguranja**, putem

napora da se ustanovi odgovarajući pravni okvir (usklađivanje entitetskih zakona, usvajanje novog zakona u RS u skladu sa Ustavom BiH i standardima ljudskih prava, te usvajanje zakona na državnom nivou kojima će se urediti osnovna penzionarna prava te suradnja između tri fonda), putem napora na ujedinjenju penzionih fondova, i putem promatranja sporazuma koji treba da se zaključi između tri fonda. (OHR, UNHCR, OSCE, OHCHR)

8. Politicke intervencije **kako bi se svim građanima omogućilo korištenje električne energije, vode, plina i telefona**, bez diskriminacije. Provođenje odluke Visokog predstavnika od 30. jula u vezi sa ponovnim priključenjem telefona. (OHR, OSCE, UNHCR)
9. Zakonska revizija i intervencije **kako bi se osigurala nediskriminacija u politici i praksi u vezi sa pružanjem zdravstvene zaštite**, u sprezi sa međuentitetskom suradnjom u oblasti zdravstvene zaštite, te podrška stvaranju pristupačnog zdravstvenog osiguranja. Podrška lokalnim vlastima za izradu programa edukacije o HIV-u odnosno AIDS-u. (OHCHR, UNMIBH, CoE)
10. Ustanoviti mehanizam procjene uvjeta za povratak, kako bi se osigurao siguran i dostojanstven povratak raseljenih. (UNHCR)
11. Procjene tretmana ugroženih grupa poput pripadnih manjinskih naroda i Roma, **kako bi se osiguralo da svi dijelovi društva mogu podjednako koristiti povoljnosti**. (OSCE, UNHCR, OHCHR)
12. Revizija zakona i procjene provođenja zakona, poput entitetskih zakona o amnestiji, kako bi se osigurala nediskriminacija pred zakonom i u praksi. (OHR, UNHCR, OSCE, UNMIBH, OHCHR, CoE)

2. Zakonski okvir i strukture: postivanje

vladavine zakona

I pored značajnih napora, nije postignuta nepristrasnost organa uprave, policije, i pravosudnog sistema. Njih i dalje ne karakterizira korektnost, nego proizvoljno ponasanje i nedostatak odgovornosti i transparentnosti. Pracenjem odabranih slučajeva iz sudnice otkriva se postojanje politickog uticaja, sudovi jos uvijek nisu neovisni ni nepristrasni; medjuentitetski kriminal poput nasilja protiv povratnika jos uvijek se ne goni korektno; paralelni sudovi jos uvijek postoje u Kantonu 7; a medjuentitetsku pravnu suradnju i dalje je tesko realizirati u najvećem dijelu zemlje. Evidentan je ozbiljan nedostatak sigurnosti u sudovima, a u velikom broju slučajeva odluke suda se ne izvrsavaju. Jos uvijek se ne moze reci da lokalna policija djeluje u skladu sa standardima ljudskih prava. U toku 1999. medjunarodna zajednica je poduzela brojne napore kako bi pomogla uspostavi vladavine prava u Bosni, ali jos uvijek ima dosta toga sto treba uciniti.

Promoviranje vladavine prava zahtijeva ne samo pružanje podrške postojećim strukturama, nego i razvoj institucija i kapaciteta. Takvi naponi su od sustinske vaznosti da bi se osigurala konacna primopredaja ovlasti izmedju medjunarodne zajednice i Bosanaca. U toku 1999. podržani su naponi na stvaranju neovisnog sudstva time sto je usvojen identicni eticki kodeks u Federaciji i u RS. Izradjeni su nacrti zakona koji uredjuju izbor i razrjesenje sudija i trenutno se nalaze pred zakonodavnim tijelima. Nametnuti su zakoni ciji je cilj jacanje neovisnosti sudija i tuzilaca, no oni jos uvijek nisu provedeni. Naponi na suzbijanju medjuentitetskog kriminala, poput nasilja usmjerenog protiv povratka, podržani su usvajanjem zakona kojim se jaca federalno tuziteljstvo u slučajevima koji spadaju u iskljucivu nadleznost Federacije, ukljucujuci i krivicna djela medjukantonalne prirode (kao sto je organizirani kriminal ukljucujuci trgovinu ljudima). Takodjer, amandmani na Zakon o Vrhovnom sudu u Federaciji predvidjaju prvostepenu nadleznost za slucajeve koji spadaju u iskljucivu nadleznost Federacije. Medjutim, pokazalo se da provodjenje ova dva federalna zakona ide tesko. U 2000.

godini, ove pocetne uspjehe treba prosiriti i dalje razviti, kako bi se osiguralo istinski nepristrasno i neovisno sudstvo.

Izrada zakona koji predviđaju formiranje centara za sudsku obuku u Federaciji i RS, koji bi osigurali konkretni mehanizam za razvoj konsistentne etike nepristrasnosti u okviru pravosudja, u završnoj je fazi. Realizacija ovih centara predstavlja izazov za 2000. Godinu. U vezi sa stvaranjem sistema pružanja pravne pomoći i pravnih savjeta, u toku 1999. došlo je do napretka u vezi sa koordinacijom u okviru međunarodne zajednice, i dogovoreno je da je neophodan zakon koji će regulirati pružanje pravne pomoći.

S obzirom na smanjenje finansiranja odredjenih agencija, u 2000. godini će biti neophodno osigurati da se ne ugrožava ovaj temeljni mehanizam koji omogućava pristup pravdi.

U domenu policije, trenutno se radi na restrukturiranju i reformi policijskih snaga u oba entiteta. Napredak se postize sporo. Neodgovarajući politički utjecaji i dalje ometaju uspostavu profesionalne policije u skladu sa međunarodno prihvaćenim principima demokratskih policijskih snaga. Učesce pripadnika manjinskog stanovništva kako u policiji Federacije, tako i u policiji Republike Srpske je još uvijek ograničeno, i oba entiteta su još uvijek daleko od ispunjenja zahtjeva za minimalnu zastupljenost manjinskog stanovništva. U Federaciji još uvijek nije okončan rad na restrukturiranju Ministarstva unutarnjih poslova Federacije BiH, i još uvijek postoji otpor prema ukidanju paralelnih struktura unutar ministarstava unutarnjih poslova u mjesovitim kantonima. Potpun potencijal Policijskih akademija nije ispunjen ni u jednom entitetu.

Usvajanje bh. *Zakona o imigraciji i azilu* predstavlja bitan korak ka uspostavi vladavine zakona i postivanju međunarodnih standarda zaštite izbjeglica i postupanja sa strancima. Međutim, potrebno je da državna i entitetske vlade nastave poduzimati odredjene mjere kako bi zakon bio i sproveden, a podzakonski akti i instrukcije izradjene na državnom i

entitetskim nivou; kako bi zakonom previdjena tijela bila uspostavljena, kako bi obuka duznosnika bila obavljena, a relevantni dokumenti prevedeni.

Pitanje koje u znacajnoj mjeri odrazava napredak u Bosni na putu ka odgovornoj, nepristrasnoj provedbi pravde, jesu hapsenja ratnih zlocinaca na lokalnom nivou i krivicno gonjenje na nediskriminirajuci i nepristrasan nacin. Po ovom visoko osjetljivom pitanju postignut je donekle napredak u toku 1999. godine. Broj lokalnih hapsenja osumnjicenih ratnih zlocinaca suprotno Pravilima puta je u znatnoj mjeri smanjen. Ovim je znatno povecana sloboda kretanja i smanjen je broj proizvoljnih hapsenja. Medjutim, saradnja sa medjunarodnim sudom u Hagu je i dalje uglavnom slaba.

Stoga u 2000. godini prioriteti u ovoj oblasti moraju obuhvatiti: nastavak rada kako bi se osigurala neovisnost i nepristrasnost sudstva; dalji naponi u pravcu restrukturiranja policije prema Deklaraciji iz Luksemburga Vijeca za provedbu mira; nastavak monitoringa kako bi se osiguralo da se domaca hapsenja i sudjenja ratnim zlocincima provode bez diskriminacije.

Prioritetni zadaci:

1. **Kontinuirana izgradnja temelja kojima se promovira vladavina zakona**, putem: osiguranja usvajanja i provedbe *Zakona o sudskoj i tuzilackoj funkciji* u Federaciji i *Zakona o sudovima i sudskoj sluzbi* u RS-u; promoviranja entitetskih zakona o obuci u sudstvu i pruzanje pomoci u procesu uspostave Centara za obuku u sudstvu u Federaciji i u RS-u; pruzanja pomoci i promoviranja amandmana na RS Krivicni zakon i RS *Zakon o krivicnom postupku*; i usvajanja *Zakona o zastiti svjedoka/zakona o zastiti identiteta* RS-u. (OHR, UNMIBH-JSAP, OSCE, Vijece Evrope).
2. **Kontinuirana izgradnja institucija koje ce pomoci uspostavu vladavine zakona**, putem: provedbe izmijenjenog

i dopunjenog *Zakona o Vrhovnom sudu i Zakona i tuziteljstvu u Federaciji*; pojacanje uloge tuzitelja u istraznom postupku i sudjenju, sto vazi za policiju i istrazne sudije uz pojacanje uloge branitelja u krivicnom postupku; daljnje revizije organizacije i rada prekršajnih sudova; provedbe *Zakona o sudskoj policiji* u Federaciji; usvajanja *Zakona o sudskoj policiji* u RS-u, kao i obuka u oba entiteta; nastavka napora u cilju ozivljavanja i prosirenja suspendirane Komisije o unapredjenju medjuentitetske pravne saradnje u pogledu mehanizama za provodjenje presuda u gradjanskim parnicama. (HR, UNMIBH/JSAP, OSCE, Vijece Evrope).

3. **Kontinuirana podrška nastojanjima u pravcu izgradnje kapaciteta u oblasti vladavine zakona**, putem: pomaganja u stvaranju održivih domaćih struktura za pružanje pravnih savjeta kojima će pristup biti omogućen; jacanja postojećeg programa za pravnu pomoc (Komisija za pravnu pomoc-Benefits Commission) putem njene uspostave kao domace pravne institucije, djelimicno putem izrade zakona o pravnoj pomoci, a djelimicno kroz osiguranje finansiranja sve dok se ne preda vladi; osiguranja dugorocnijeg održivog finansiranja sektora pravne pomoci (pravni savjeti i pravna pomoc) u cjelini kroz uspostavu fonda za pravnu pomoc; povecana domaca i postojeca medjunarodna pravna informiranost i materijal bi trebali biti dostupni sudijama, pripravnicima i opcoj javnosti; kontinuirani naponi u pogledu strategije vodjenja parnicnog postupka; i na kraju, javnost u odnosu na tekuće reforme i njihova prava prema zakonu. (UNHCR, Vijece Evrope, OHR, OHCHR).
4. **Kontinuirani naponi u cilju restrukturiranja policijskih snaga u oba entiteta**. Naponi će se nastaviti u pogledu restrukturiranja i reforme lokalne policije u skladu sa demokratskim principima policije i medjunarodnim standardima ljudskih prava. Konkretno, naponi će se pojacati u pogledu registracije policije, uposljavanja pripadnika manjinskog stanovnistva, objedinjenja

paralelnih policijskih struktura i uspostave zajedničkih institucija, kao što je državna granicna služba. Registracija cjelokupnog policijskog osoblja od strane IPTF-a i ukidanje privremenih ovlastenja za izvršenje policijskih ovlasti policajcima koji ne ispunjavaju ni minimalne standarde će se i dalje primjenjivati kao strategija. (*UNMIBH, OHR, Vijeće Evrope*).

5. **Kontinuirano nadgledanje** odabranih slučajeva i općeg ponašanja lokalnih organa vlasti i lokalne policije, kako bi se procijenio uspjeh gore navedenih napora. Konkretno: nadgledanje sudskih i drugih organa koji ne izvršavaju svoje obaveze u cilju njihove moguće smjene ili krivičnog gonjenja; nastavak praćenja sudjenja, uključujući i sudjenja za ratne zločine pred domaćim sudovima, kako bi se osiguralo poštivanje međunarodnih standarda ljudskih prava; nastavak praćenja postivanja Pravila puta. (*OHR, OSCE, UNHCR putem Centara za pravnu pomoć, UNMIBH*).
6. **Kontinuirano praćenje sudjenja**, osobito onih sa međuetničkom dimenzijom i sudjenja za domaće ratne zločine, kako bi se osiguralo postivanje međunarodnih standarda i da bi se pravda propisno provodila. (*OSCE, OHR*).
7. Kontinuirana **revizija zakona**, kako bi se osiguralo postivanje Evropske konvencije o ljudskim pravima.
8. Puna **provedba bh. Zakona o imigraciji i azilu**, osobito u pogledu: izrade podzakonskih akata i instrukcija na državnom i entitetskom nivou, gdje će se detaljno regulirati provedba Zakona; uspostava zakonom predviđenih organa; prijenos evidencije o odlukama nadležnih vladinih institucija u vezi sa ulaskom, kretanjem i boravkom stranih državljana, kao i davanje azila, na Ministarstvo civilnih poslova i komunikacija; obuku državnih i entitetskih dužnosnika o međunarodnom pravu izbjeglica i azilu; prijevod i distribucija relevantnih dokumenata/priručnika/modula za obuku koji tretiraju izbjeglička pitanja. (*OHR, UNHCR, OHCHR*).

3. Izgradnja održivog domaćih kapaciteta za zaštitu ljudskih prava

Uspješna implementacija mira u Bosni i Hercegovini mora značiti i djelimično uspješnu izgradnju domaćih kapaciteta za zaštitu ljudskih prava. Ovo uključuje realizaciju zaštite ljudskih prava putem institucije ombudsmena i Doma za ljudska prava, i to na način koji će ponuditi iskrene, vjerodostojne, domaće lijekove u slučajevima gdje se javljaju kršenja ljudskih prava. To uključuje razvoj aktivnog građanskog društva, opremljenog, preko nevladinih organizacija i medija, koje će djelovati na preventivan način i pratiti da ne dodje do narušavanja ljudskih prava, i kao izvor informacija i promoviranja, tamo gdje je došlo do kršenja prava. Na kraju, takav domaći kapacitet za zaštitu ljudskih prava uključuje i razvoj pravne profesije koja će voditi računa o ljudskim pravima i javnosti koja je svjesna garancija ljudskih prava kojima je zaštićena, te koja će biti u mogućnosti da iskoristi te zaštite na konkretan način.

Dosta toga treba ostvariti putem zaštite koju nude institucije ombudsmena i Dom za ljudska prava.

Dok je uocen odredjeni napredak tokom 1999. godine, lokalne vlasti i u Federaciji i u RS nisu postupile u skladu sa mnogim izvjestajima i odlukama, posebno u smislu imovinskih slučajeva. Sveukupno, nivo postupanja prema odlukama ovih tijela nije dovoljan da ponudi istinske, kredibilne pravne lijekove za kršenja ljudskih prava. Ne postoji opći nivo prihvatanja obaveza strana da osiguraju ljudska prava, uključujući spriječavanje budućih kršenja.

Na kraju 1999. godine je još uvijek nerijeseno adekvatno finansiranje institucija koje se bave ljudskim pravima od strane države, kako je to traženo u skladu sa Daytonskim sporazumom; uspostavljanje institucije Ombudsmena RS; implementacija odluka CRPC, u skladu sa Daytonom i novim zakonima posebno zahtijevajući njihovu implementaciju;

objavljivanje odluka Doma za ljudska prava u Službenim listovima; i adekvatna suradnja vlasti na svim nivoima sa zastupnicima RS, Federacije i Države. Naporima međunarodne zajednice u 2000. godini se moraju pokušati riješiti ova još uvijek neriješena pitanja.

Tokom 1999. godine su nastavljani napori da se razviju kapaciteti građanskog društva, preko NGO, kako bi se pozabavilo pitanjima ljudskih prava i osigurala održivost aktivnosti u zaštiti ljudskih prava koje trenutno sprovode međunarodne organizacije uključujući nadgledanje kršenja ljudskih prava, kao i nadgledanje odgovora od strane vlasti i nadgledanje sudskih procesa. Neophodno je, pak, poduzeti važan zakonodavni rad da se osigura da su ove NGO (kao i mnoge druge aktivne po ovom pitanju) sposobne da rade efikasno. Naime, sada se moraju donijeti *Zakoni o udruženjima i fondacijama* na nivou cijele države i entiteta u svrhu osiguravanja pravnog okruženja koje doprinosi radu bosanskih NGO.

Osujedjene su namjere naprednih medija u Bosni i Hercegovini da pruže kritične, objektivne informacije kao što je to na najdramatičniji način dokazano pokušajem atentata na jednog banjalučkog novinara u 1999. godini. Prema izvještajima ombudsmanima Federacije i Helsinskom komitetu, brojni novinari koji su se suprostavili stavovima političkih stranaka i preduzeli rizik neophodan za kritičko izvještavanje su se suočili sa optužbama za klevetu i uvredu. U 1999. godini su preduzeti preliminarni napori, uključujući uspostavljanje zakonodavne savjetodavne grupe o zakonima za medije, odluku Visokog predstavnika da ukinе zatvorsku kaznu kao moguću krivičnu kaznu za klevetu i uvredu, imenovanje posebnog asistenta ombudsmana Federacije koji se fokusira na pitanja medija. Ovi napori moraju biti pojačani u 2000. godini uspostavljanjem novog zakonodavnog okvira i konkretnim mjerama za zaštitu novinara. Bez ovoga, bit će usutkani izvori informacija od sustinskog značaja, kao i zalaganje za zaštitu ljudskih prava.

Napori da se poboljša način na koji građani shvataju svoja ljudska prava, uključujući uvrštavanje obrazovanja o ljudskim pravima u univerzitetske i školske nastavne planove i programe, nisu postigli željenu vidljivost. Napori u tom smislu se moraju nastaviti tokom 2000. godine, posebno u smislu povećanja pristupa materijalima koji se odnose na ljudska prava i stalnim obrazovanjem pravnika u vezi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Ovi mehanizmi će konačno predstavljati osnovu za zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, pored prisustva međunarodne zajednice. U 2000. godini, posebno u kontekstu smanjenih sredstava, napori se moraju preusmjeriti kako bi se osiguralo da ova orudja za zaštitu ljudskih prava ojačaju do najvećeg mogućeg stepena. Prioritetni zadaci u tom smislu su sljedeći:

Prioritetni zadaci:

1. Na osnovu koncepta lokalne odgovornosti za zaštitu ljudskih prava, međunarodna zajednica će raditi na visem nivou kako bi osigurala trenutnu i punu implementaciju odluka Doma za ljudska prava, izvještaja Ombudsmena za BiH kao i izvještaja federalnih Ombudsmena od strane odgovornih lokalnih vlasti. Jednako, međunarodna zajednica mora izvršiti politički pritisak neophodan da se osigura sprovođenje odluka CRPC-a. (*OHR, OSCE, UNMIBH, Vijeće Evrope/ u daljem tekstu CoE/*)
2. Osigurati jačanje institucija ljudskih prava, putem **ohrabrivanja adekvatnog državnog finansiranja institucija**, upotpunjenog međunarodnim finansiranjem po potrebi. (*OHR, OSCE, UNHCR, CoE*)
3. **Reforma mehanizama za zaštitu ljudskih prava** na osnovu mišljenja Venecijanske komisije o budućnosti mehanizama ljudskih prava u BiH koja bi se trebala dovršiti prije isteka petogodišnjeg tranzicionog perioda u Aneksu 6 Daytonu.
4. Promovirati saradnju između zastupnika i lokalnih

vlasti i ohrabriti vlasti da osiguraju adekvatno finansiranje, posebno prema RS zastupniku. Nadalje, medjunarodna zajednica mora promovirati stalnu saradnju izmedju zastupnika i institucija koje se bave ljudskim pravima, ukljucujuci trenutni i puni odgovor od strane vlasti na svim nivoima radi informacija i dokumenata. (OHR, OSCE, CoE)

5. Promovirati usvajanje zakona na nivou drzave RS i Federacije koji se ticu odgovarajucih institucija ombudsmena u prvoj polovini 2000 godine. (OHR, OSCE, CoE)
6. **Osigurati usvajanje Zakona o udruzenjima i fondacijama** na drzavnom i entiteskom nivou kako bi se osigurala da postoji potrebnii pravni okvir za NGO sirom zemlje. (OSCE, OHR, OHCHR, UNHCR, CoE)
7. **Promovirati saradnju izmedju agencija koje rade na unaprijedjivanju sposobnosti NGO-a** i ostalih pripadnika gradjanskog drustva da budu aktivni na podrucju ljudskih prava preko uspostavljanja Koordinacine grupe Upravnog odbora organizacija koje se bave ljudskim pravima za NGO-e i gradjansko drustvo. (OSCE, OHR, OHCHR, UNHCR, CoE)
8. **Povecati proizvodnju sredstava i materijala za zastitu ljudskih prava i javnu informiranost**, poput prevoda vec postojećih publikacija ili novih publikacija napisanih za javnost u BiH. (CoE, OHCHR, UNHCR, UNMIBH)
9. **Nastaviti obuku o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima** posebno za pravnike koji pružaju pravnu pomoc, kao i za druge u pravnoj zajednici. Takva obuka mora biti progresivno povezana za centrima za obuku sudstva. (CoE, UNHCR, OHCHR)
10. Izrada nacрта, usvajanje i implementacija **zakona o kleveti i sloboda informiranja**; upotpunjena razradjivanjem konkretnih prjedloga za zastitu novinara (OHR, OSCE, CoE)

Zaključak

2000. godina se mora iskoristiti da se obnovi, usmjeri i konsolidira rad na zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Kako najvažniji izvori sredstava pokazuju znake smanjenja i međunarodna paznja je okrenuta drugim poslijeratnim zemljama, međunarodna zajednica se u 2000. godini mora baviti ključnim pitanjima, pitanjima koja će osjetno poboljšati živote bosanskih građana i konačno dovesti do prestanka međunarodnog angazmana.

Sustinska pitanja koja zahtijevaju paznju su: osiguravanje održive budućnosti, preko rješavanja konkretnih pitanja uzdržavanja, imovine, obrazovanja, penzija, je od osnovne važnosti za promoviranje reintegracije i pomirenja i mora predstavljati ključni prioritet. Samo rješavanjem ovih pitanja, uz osiguravanje sredine u kojoj neće biti diskriminacije, međunarodna zajednica se može nadati da će iza sebe ostaviti održiv mir. Moraju biti osnaženi i konsolidovani naponi da se uspostavi i ojača vladavina prava što bi Bosancima dalo povjerenje u njihovo sudstvo i policiju. Moraju se pronaci orudja koja će osigurati odgovornost Bosanaca za mehanizme zaštite ljudskih prava preko institucija koje se bave ljudskim pravima, razvitka NGO-a i unaprijedjivanja nezavisnih i dinamičnih medija.

Vise no ikad, međunarodna zajednica se mora definitivno suprostaviti opstruktivnim snagama koje su četiri godine spriječavale punu implementaciju mira i zaštitu ljudskih prava. Onima koji traže odlaganje ovih napora prema BiH u vezi sa zaštitom ljudskih prava ne smije se dopustiti dalje ometanje procesa izgradnja mira.

Mnogo toga mora biti postignuto tokom 2000. godine. Ljudska i finansijska sredstva koja su trenutno dostupna za rješavanje gorenavedenih prioriteta u vezi sa ljudskim pravima se moraju koristiti usmjereno, strateski i zajednički. Nastavak saradnje sa organizacijama koje se bave ljudskim pravima će biti od osnovne važnosti za postizanje ovog cilja.

1. Prioritetni zadaci nisu navedeni po redu vaznosti.
2. SFOR je izrazio svoju spremnost da pomogne u osiguravanju fizickog pristupa skolama, u slucajevima gdje je to neophodno.

OHR Human Rights/Rule of Law Department